

Västmanlands läns museum
Kulturmiljö
2017

Westerås arbetareförenings hus

Utvändig renovering av fönster

Dokumentation av byggnadsvårdsåtgärder

Märta 22
Västerås stad
Västmanlands län

Victoria Bly

Westerås arbetareförenings hus

Dokumentation av byggnadsvårdsåtgärder

Märta 22
Westerås stad
Västmanlands län

Länsmuseets dnr: VLM 160084

Victoria Bly

Utgivning och distribution:
Västmanlands läns museum
Karlskatan 2, 722 14 Västerås
Tel 021-39 32 22
E-post: lansmuseet@regionvastmanland.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

© Västmanlands läns museum 2017

Omslagsfoto: vlm-kmvvb-895

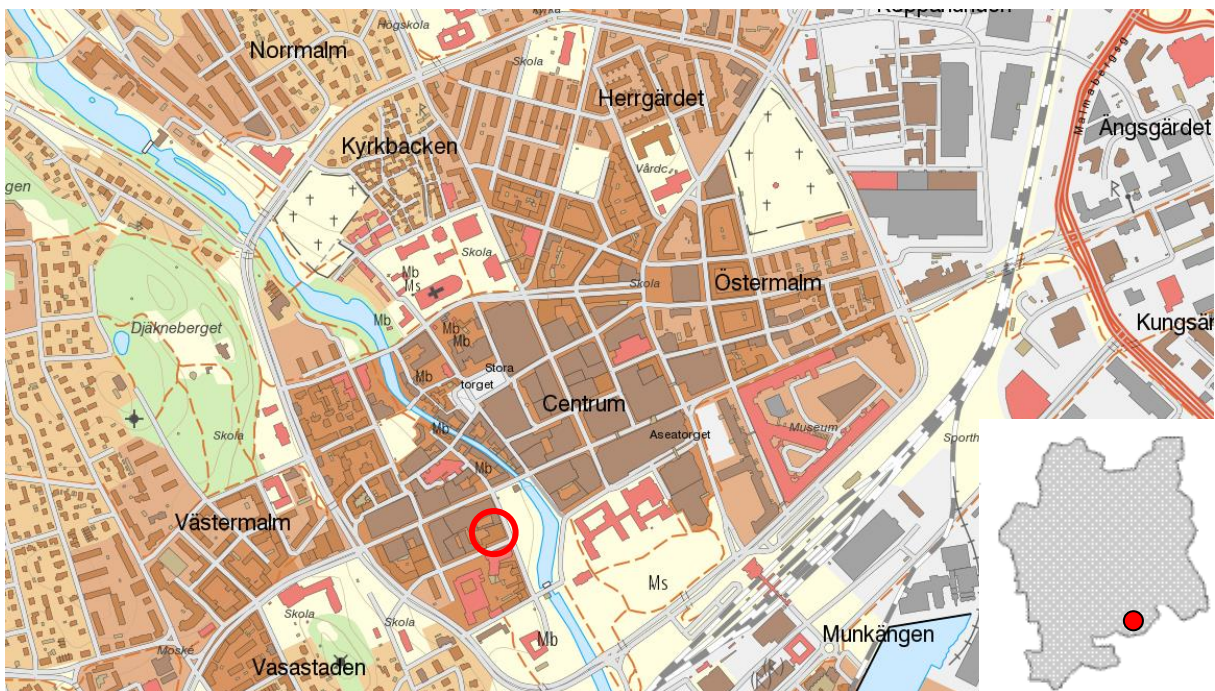
Foto: Där inget annat anges är fotografier tagna av Victoria Bly, Västmanlands läns museum.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr i2017/00463.

Inledning

Västmanlands läns museum har på uppdrag av Westerås Arbetareförening varit rådgivande instans i samband med renovering av fönster samt dörrar på Arbetareföreningens hus, beläget på fastigheten Märta 22 i Västerås stad. Under 2009 genomförde för läns museets räkning byggnadsantikvarie Boel Melin en rådgivning beträffande fasadrenovering av byggnaden, där fönsterrenovering ingick. Vid detta tillfälle skrapades det fram en på fönstren underliggande och troligen ursprunglig järnoxidröd kulör, vilken man beslöt byta till vid en kommande fönsterrenovering. Det befintliga färglagret hade vid tillfället en brun kulör. När sagda renovering blev mer aktuell utförde år 2016 byggnadsantikvarie Ellen Holtermann Wiig en genomgång av tidigare utförda rådgivning inför att föreningen skulle söka bidrag från Länsstyrelsen för att utföra fönsterarbetena.

Föreningen ansökte i januari 2017 om bidrag till byggnadsvård men fick avslag i april samma år. Föreningen valde att genomföra de planerade arbetena ändå eftersom att det fanns ett aktuellt behov av underhåll. Under tiden för dessa arbeten som påbörjades i april 2017 har byggnadsantikvarie Victoria Bly deltagit vid tre byggmöten för att dokumentera det pågående arbetet. Entreprenör har varit Målerispectrum AB, och underentreprenör för träarbeten har varit Östermalms snickeri EXIN AB.

Karta visar Arbetareföreningens hus placering i Västerås stadskärna, samt Västerås placering i Västmanlands län. Lantmäteriet 2017.

Byggnadsbeskrivning

Byggnaden är en tvåvåning putsad stenbyggnad med en numera inredd vind. Sockeln längs med gatufasaden är i kvaderhuggen granit och den första våningen på samma fasad är kraftigt rusticerad i grå slätputs. Den andra våningen har tvärrandiga fält som är omväxlande spritputsade och omväxlande slätputsade, och har en sandgul kulör. Fönstren på gatufasaden är korspostfönster med ett rundat överstycke i bottenvåningen och rakt överstycke i

övervåningen. Fasaden är uppdelad i tre vertikala fält där de övre fönstren på mittpartiet har raka kornischer och de två sidofälten, som har svagt framskjutande risaliter, har fönster med segmentsformade kornischer. Sidorisaliterna kröns av gavelformade frontespiser med barockartade frontoner. Under fönstren på den övre våningen finns en gördellist med fyllningar av bladornament och ett S i relief. På platsen för det mittersta fönstret på den övre våningen har det tidigare funnits en balkong, och idag finns i gördellisten under sagda fönster bokstäverna ”WAF” (Westerås Arbetareförening) i relief. I det nedre hörnet mot norr finns en entré med en gjutjärnsgrind och med rundat överstycke som leder in mot innergården.

Byggnadens gatufasad under pågående fönsterrenovering. Vlm-kmvVB-600.

Detalj av frontespis och fronton åt söder på gatufasaden. Vlm-kmvVB-604.

Till skillnad från gatufasaden saknar fasaden in mot gården utsmyckningar förutom gördellisten som delar av den undre och övre våningen. Även denna fasad är indelad i tre vertikala fält, med en mittrisalit, mer framskjutande än sidorisaliterna på framsidan. Ovanför entrédörren finns ett skärmtak täckt i svart plåt, och de tre trappstegen som leder upp mot dörren är i granit, liksom sockeln som är lägre på gårdsfasaden än sockeln på gatufasaden. Fasaden är spritputsad, och den sandgula kulören är densamma på båda fasaderna. Taket är lagt i svart bandplåt och samtliga stuprör är svartmålade.

Byggnadens gårdsfasad efter utförd fönsterrenovering. vlm-kmvvb-906.

Historik

Byggnaden som kallas för Arbetarföreningens hus är belägen inom fastigheten Märta 22 på Slottsgatan 19 i Västerås. Den uppfördes 1895 i nyrenässansstil med inslag av barock, och ritades av arkitekten I W Kajerdt, då som en representativ privatbostad åt glasmästare A F Scherdin.¹ Byggnaden uppfördes som ett större bostadshus med tillhörande gårdshus, som tjänade som Scherdins glasverkstad. Westerås arbetareförening köpte huset 1955.

Takplåten på byggnaden var troligen ursprungligen svart, men lades om under mitten av 1900-talet till en röd kulör. Efter en rådgivning utförd av läns museet 2009 målades taket tillbaka till sin troliga ursprungskulör. 1955 inreddes vinden till bostad, som även fick frontespis in mot gården. 1967 anordnades en balkong utanför vindsbostaden. Enligt en ombyggnadsritning ska de två norra frontespiserna på gårdsfasaden ha tillkommit runt 1957-1958. Under mitten av 1900-talet putsades byggnaden om till en brun kulör, och dörromfattningen på gårdsfasaden putsades och avfärgades i en varmvit kulör. Efter läns museets rådgivning 2009 putsades fasaden om och i samband med det erhöll den sin troligen ursprungliga sandfärgade kulör som den har kvar idag.²

Byggnadsvårdsåtgärder

I april 2016 beslutade Westerås Arbetareförening i samråd med Västmanlands läns museum att samtliga fönster skulle renoveras med avseende på ytskikt. Vid tillfället fanns en oljefärg i en brun kulör på fönsterkarmar, bågar samt de två dörrarna på byggnadens baksida.

Brun kulör på fönsterkarmar och bågar innan fönsterrenovering. Arbetareföreningens gatufasad mot Slottsgatan t.v. och mot innergården t.h. Vlm-kmvVB-373, Vlm-kmvVB-338.

Arbetet pågick löpande och inleddes med fönstren på fasaden ut mot gatan. På dessa fönster gick de yttre bågar att avlägsna, vilket gjorde att de kunde målas på Målerispectrums verkstad. Sedan påbörjades även arbetet med fönstren in mot gården. De yttre bågar på dessa fönster gick inte att koppla loss, och arbetena skedde därför på plats på grund av inbrottsrisken. Hela fönsterbågarna togs loss för att rengöring och sedan sattes de tillbaka för att målas på plats.

¹ Drakenberg, Sven, *Västerås genom tiderna: monografi. D. 5:2, Stadens byggnadshistoria från 1800-talets mitt*, Västerås stad, Västerås, 1962, s. 104-105.

² Melin, Boel, *Kv. Märta 22, Slottsgatan 19, Västerås domkyrkoförsamling, Västerås kn*, Västmanlands läns museum, Västerås, 2009, Dnr: VLM 090086.

Pågående isärtagning av yttre fönsterbågar t.v. Borttagna yttre fönsterbågar t.h. Vlm-kmvVB-334, Vlm-kmvVB-377.

Målerispectrum som utförde måleriarbetet använde sig av linoljefärg från Wibo Färg AB, och använde Wibos 3-stegsmetod, kallad *Wiboline 3-steg*. All lös sittande färg skrapades bort och även allt löst sittande kitt. De trärena ytorna oljades med kinesisk träolja som grund, sedan följde tre strykningar med Wibos linoljefärg i en järnoxidröd kulör med NCS-numret 5040-R.

Uttjänta skruvar byttes ut till nya enkelspåriga. I de fall då tätningslister saknades monterades nya. 7-8 spanjoletter var trasiga inför arbetet. Nyttillverkade beställdes i utförande så likt som möjligt det tidigare utförandet.

Inför arbetet nämndes det en risk för trasiga fönsterglas, i vilket fall de hade ersatts med så kallat polskt kulturglas. Inga fönster påträffades trasiga och inga gick sönder under arbetets gång. Fönsterkitt som inte var intakt kompletterades.

Rötskadat trä på fönster på gårdsfasaden. Vlm-kmvVB-487.

Inför arbetet såg man även en risk för rötskadat trä. Detta påträffades på gårdsfasadens fönster på bottenvåningen, och även vid dörrlist. Östermalms Snickeri anlätades som underentreprenör för att åtgärda dessa innan fönstren målades. Inget trä behövde bytas på gatufasaden.

Entrédörr efter renovering. vlm-kmrvb-912.

Sidodörr till höger om entrédörr. vlm-kmrvb-914.

Även huvudentrédörren målades i samma röda kulör som fönstren. Dörren erhöll även ett nytt sparkskydd i koppar. En sidodörr, placerad till höger om huvudingången, byttes ut i sin helhet och målades även den i samma kulör som övriga träarbeten. Den nya dörren erhöll inte samma utseende som den tidigare. Den nya dörren är helt slät medan den tidigare var spegelindelad.

Fotodokumentation

Under arbetets gång utfördes en fotodokumentation. Dess bilder togs i samband med byggmöten på datumen 2017-04-06, 2017-05-17 och 2017-05-24. Bilderna tagna efter samtliga utförda arbeten är fotograferade 2017-08-24. Samtliga fotografier tagna i samband med renoveringsarbetena finns tillgängliga på Västmanlands läns museums arkiv.

Innan utfört arbete - Framsida

Vlm-kmvVB-373.

Vlm-kmvVB-374.

Vlm-kmvVB-376.

Vlm-kmvVB-386.

Vlm-kmvVB-385.

Innan utfört arbete – Baksida

Vlm-kmvVB-340.

Vlm-kmvVB-343.

Vlm-kmvVB-338.

Vlm-kmvVB-366.

Vlm-kmvVB-349.

Under utfört arbete – Framsida

Vlm-kmvVB-511.

Vlm-kmvVB-518.

Vlm-kmvVB-510.

Vlm-kmvVB-482.

Under utfört arbete – Baksida

Vlm-kmvVB-491.

Vlm-kmvVB-495.

Vlm-kmvVB-497.

Vlm-kmvVB-500.

Vlm-kmvVB-486.

Vlm-kmvVB-496.

Efter utfört arbete – Framsida

vlm-kmvvb-895.

vlm-kmvvb-899.

vlm-kmvvb-897.

vlm-kmvvb-901.

Efter utfört arbete – Baksida

vlm-kmvvb-906.

vlm-kmvvb-908.

vlm-kmvvb-910.

vlm-kmvvb-911.

vlm-kmvvb-913.

Litteratur och källor

Drakenberg, Sven, *Västerås genom tiderna: monografi. D. 5:2, Stadens byggnadshistoria från 1800-talets mitt*, Västerås stad, Västerås, 1962.

Melin, Boel, *Kv. Märta 22, Slottsgatan 19, Västerås domkyrkoförsamling, Västerås kn*, Västmanlands läns museum, Västerås, 2009, Dnr: VLM 090086.

Västmanlands läns museums arkiv.

Administrativa uppgifter

<i>Västmanlands läns museums dnr:</i>	VLM 160084
<i>Fastighetsbeteckning:</i>	Märta 22
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanlands län
<i>Socken:</i>	Västerås socken
<i>Kommun:</i>	Västerås kommun
<i>Ägare-beställare:</i>	Westerår Arbetareförening
<i>Entreprenör:</i>	Målerispectrum AB
<i>Antikvarisk medverkan:</i>	Västmanlands läns museum Antikvarisk expert Victoria Bly Karlgatan 2 722 14 VÄSTERÅS Tele: 021-39 32 22

Västmanlands läns museum, Karlsgatan 2, 722 14 VÄSTERÅS
Tele: 021-39 32 22 · E-post: lansmuseet@regionvastmanland.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se